

9.Sınıf Coğrafya Türkiyede Görülen İklim Tipleri Konu Anlatımı

Akdeniz İklimi

Türkiye'de etkili olan Akdeniz iklimini üçe ayırabiliriz.

a) Asıl Akdeniz İklim Tipi

Akdeniz Bölgesi'nde Torosların güney yamaçlarında yaklaşık 700 - 800 m. Ege Bölgesi'nde ise 300 - 500 m yükseltiye kadar görülür. Ege Bölgesi'nde yüzey şekillerinin elverişli olması nedeniyle vadiler boyunca kıydan 200 km içerilere kadar sokulur. Bu bölgelerde tipik Akdeniz ikliminin bütün özellikleri görülür.

- Kışları ılık ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak (Genelde Kasım-Nisan arası yağışlıdır) geçer.
- Yıllık yağış ortalaması 600 -1000 mm arasında değişir.
- Yıllık sıcaklık ortalaması 18 °C - 20 °C civarındadır.
- Kış sıcaklık ortalaması 8 °C -10 °C dir.
- Yaz sıcaklık ortalaması 28 °C - 30 °C dir.
- İklim üzerinde hava kütleleri ve basınç merkezleri önemli rol oynar.
- Bitki örtüsü maki adı verilen meşin yapraklı bodur çalılardır (defne, kocayemiş, süpürge çalısı, taşmeşesi, meşe türleri, keçiboynuzu, vb.). Zeytin Akdeniz ikliminin tanıtıcı bitkisidir.

b) Akdeniz Yakını Dağ İklimi

Akdeniz Bölgesi'nde Torosların ortalama 1000 - 1500 metre yükseltilerinde görülür.

- Sıcaklık ortalamaları düşmüştür.
- Kar yağışı görülür, kar örtüsü yerde kalır.
- Kışlar sert geçer.
- Bitki örtüsü ormandır.

c) Marmara Tipi Akdeniz İklimi

Güney Marmara'da görülür. Enlemin etkisiyle sıcaklıklar azalmıştır. Karadeniz ikliminin etkisiyle yaz kuraklığı azalmıştır.

- Yaz kuraklığının etkisi azalmıştır.
- Ortalama sıcaklık 13°C -15°C arasındadır.
- Ortalama kış sıcaklığı 2°C - 5°C arasındadır.
- Ortalama yaz sıcaklığı 22°C - 25°C arasındadır.
- Bitki örtüsü maki ve karışık ormanlardır.

Karadeniz İklimi

Karadeniz iklimi ılıman okyanusal iklimin benzeridir.

Asıl Karadeniz iklimi Kuzey Anadolu dağlarının Karadeniz'e bakan yamaçlarında görülür. Bu iklimin özellikleri şunlardır;

- En yağışlı mevsim sonbahar, en az yağış alan mevsim ise ilkbahardır.
- Yazların yağışlı geçmesi Karadeniz üzerinden gelen serin ve nemli havanın dağlar boyunca yükselip yağış bırakması ile ilgilidir.
- Yıllık ortalama yağış; Doğu Karadeniz'de 2000-2500 mm Batı Karadeniz'de 1000-1500 mm Orta Karadeniz'de 700-1000 mm arasında değişir.
- Kar yağışlı günlerin ortalaması 18 gün kadardır,
- Ortalama yıllık sıcaklık 13°C -15°C dir.
- Kış ortalama sıcaklığı 6°C - 7°C dir.

- Yaz ortalama sıcaklığı 21°C - 23°C dir.
- Yıllık sıcaklık farkı 13°C -15°C civarındadır.
- Mutlak nem ve bağıl nem yıl boyunca fazladır.
- Kuzeybatıya bakan yamaçlar rüzgar doğrultusu nedeniyle bol yağış alır.
- Tabii bitki örtüsü yaprağını kışın döken yayvan yapraklı ağaçlar ile yapraklarını dökmeyen iğne yapraklı ağaçlardan oluşan karışık ormanlardır. Bunlara sarıçam, karaçam, ladin, köknar, ıhlamur, kayın, gürgen gibi ağaçlar örnek verilebilir. Karadeniz ikliminin tanıtıcı bitkisi fındıktır. Yükseklerde alpin çayır görülür.

Kuzey Anadolu dağlarının güney yamaçlarında, deniz etkisinin azalması nedeniyle yağışlar azalır, sıcaklıklar düşer, karasal etki görülmeye başlar. Kastamonu, Bayburt ve Gümüşhane'de bu özellikler görülür.

Karasal İklim

Türkiye'de karasal iklimler çok geniş yer tutar. İç Anadolu'nun yüksek dağlarla çevrili olması, Doğu Anadolu'nun yüksek olması, Güneydoğu Anadolu'nun deniz etkisine kapalı ve sıcak güney rüzgarlarına açık olması gibi faktörler nedeniyle iç bölgelerimizde görülen karasal iklim; sıcaklık, yağış ve bitki örtüsü bakımından farklı özellikler gösterir. Ancak bu bölgelerin ortak özelliği yarı kurak olmalarıdır. Ortalama yağış 250-500 mm arasında değişir.

a) İç Anadolu tipi

- İç bölge iklimleri içinde en geniş olanıdır. Step (bozkır) iklimi olarak bilinir. En belirgin örneği Tuz Gölü çevresinde görülür.
- Yazlar sıcak ve kuraktır.
- Kışlar kısa (Doğu Anadolu'ya göre) ve soğuk geçer.
- En fazla yağış ilkbaharda düşer. Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları kurak geçer.
- Ortalama yağış 300 - 400 mm arasında değişir (yüksek yerlerde 500 - 600 mm'yi bulur.).
- Yıllık sıcaklık ortalaması: 10°C -12°C dir.
- Kış sıcaklık ortalaması: 1°C - 2°C dir.
- Yaz sıcaklık ortalaması: 22°C - 23°C dir.
- Yıllık sıcaklık farkı : 20°C civarındadır.
- Kış yağışlarının bir kısmı kar olarak düşer.
- Tabii bitki örtüsü bozkırdır. İlkbaharda yeşeren yaz başlarında sararıp kuruyan otsu bitki topluluğuna bozkır denir.

Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat, Orta ve Aşağı Murat havzalarını içine alan bölümlerinde İç Anadolu'dakine benzer iklim görülür. Ancak yükseltinin etkisiyle kışlar daha soğuk, yazlar da daha sıcaktır. Kış ve ilkbahar bol yağışlı, Temmuz ve Ağustos ayları kuraktır.

b) Kuzeydoğu Anadolu Tipi

- 1500 - 2000 metre yükseltilerin çok yer tuttuğu Erzurum - Kars yaylalarında görülür.
- Kışlar uzundur (6 - 7 ay kadar).
- Yazlar kısadır (2 - 3 ay kadar).
- İlkbahar ve Sonbahar süreleri kısalmıştır.
- Yıllık sıcaklık ortalaması: 4 °C - 6 °C dir.
- Kış sıcaklık ortalaması: - 7 °C, -10 °C dir.
- Yaz sıcaklık ortalaması: 17 °C -19 °C dir.
- Yıllık sıcaklık farkı 30 °C civarındadır.
- Yıllık yağış 500 - 600 mm'dir.
- Karlı ve donlu gün sayısı 150 günden fazladır.

- En fazla yağış ilkbahar ve yaz aylarında düşer.
- Bitki örtüsü, alpin çayırdır.

c) Hakkari Dağlık Yöresi tipi

- Yükseltinin etkisiyle kışlar bol kar yağışlı ve soğuktur.
- Yazlar ise enlemin etkisiyle kurak ve sıcaktır.
- Yıllık sıcaklık ortalaması 9 °C - 10 °C dir.
- Kış sıcaklık ortalaması -3 °C, -5 °C dir.
- Yaz sıcaklık ortalaması 22 °C - 24 °C dir.
- Yıllık sıcaklık farkı 27 °C - 29 °C dir.
- Yıllık yağış miktarı 1000 -1500 mm'dir.
- Tabii bitki örtüsü, dağ çayırlarıdır.
- Kış ve ilkbahar yağışları fazladır.

d) Güneydoğu Anadolu Tipi

- Burası Türkiye'nin en sıcak iklim bölgesidir. Yazlar çok sıcaktır. Kışlar ise İç Anadolu'ya göre daha ılıktır.
- Yazlar erken gelir ve uzun sürer (6-7 ay kadar). Çok kurak geçer.
- Buharlaştırmanın en fazla olduğu bölgedir.
- Sulamaya en fazla ihtiyaç duyulan bölgedir.
- Kış yağışları fazladır.
- Ortalama yağış 400 - 700 mm dir.
- Ortalama yıllık sıcaklığı: 15°C -16°C dir.
- Ortalama kış sıcaklığı : 3°C - 4°C dir.
- Ortalama yaz sıcaklığı: 30°C - 35°C dir.
- Yıllık sıcaklık farkı 28°C - 30°C dir.
- Yağış rejimi üzerinde Akdeniz ikliminin etkisi hakimdir.
- Güneyden gelen sıcak rüzgarlara açık olması, kuzeyden gelen soğuk rüzgarlara kapalı olması iklim üzerinde etkilidir. Bitki örtüsü steptir.

Geçiş İklimleri

Geçiş iklimleri birden fazla iklimin etki sahasında kalan iklimlerdir. Etki sahasında kaldığı iklimler özelliğini az ya da çok yansıtırlar.

a. Trakya geçiş iklimi

Ergene Havzası ve Balıkesir ovası civarında görülür. Ergene Havzası'nda Karadeniz ve karasal iklim özellikleri, Balıkesir havzasında karasal ve Akdeniz iklim özellikleri görülür. Bitki örtüsü, ovalarda bozkırlar, dağlarda ormanlar, Balıkesir çevresinde yer yer makiler yer alır.

b. İç Batı Anadolu Geçiş İklim tipi

İç Ege ve Göller Yöresinde görülür. Genelde karasal iklimin etkisi vardır. Kısmen Akdeniz ikliminin de etkisi görülür. Bitki örtüsü, dağlarda iğne yapraklı ormanlar ve meşeler, ovalarda ise bozkırlar görülür.

Türkiye'de Bitki Örtüsü

Ülkemiz, bitki türü bakımından Dünya'nın en zengin ülkeleri arasındadır. Bu durumun nedenleri iklim ve yer şekilleri özelliklerinin kısa mesafelerde çeşitlilik göstermesi ile farklı toprak türlerinin görülmesidir. Ancak bitki örtüsü bakımından zengin sayılmaz. Çünkü yurdumuzun doğal bitki örtüsü, uzun zamandan beri tahrip edilmektedir. Ülkemizde bitki çeşitliliğini etkileyen faktörlerden biri de geçmiş zamanlarda yaşadığı iklim değişiklikleridir.

- Dördüncü zamandaki iklim değışikliklerine bağlı olarak oluşan ancak günümüzdeki mevcut şartlarda yetişmesi mümkün olmayan bitkilere **relikt** (kalıntı) bitkiler denir.
- Ülkemizdeki bitkilerin yaklaşık üçte biri günümüz iklim şartlarından önce oluşmuştur.
- Dünya'nın sadece belirli bir yerinde görülen ve belirli iklim şartlarında yetişen başka yerlerde yetişmeyen bitkilere endemik bitki denir.
- Ülkemiz topoğrafyasının çeşitlilik göstermesi, iklim değışikliklerine uğraması, endemik bitki bakımından zengin olmasını sağlamıştır.
- Ülkemizde bitkilerin yaklaşık üçte biri de endemik bitkidir. Bu endemik bitkilere en fazla Toroslarda rastlanır.

Ülkemizdeki bazı endemik bitkiler şunlardır:

- Köyceğiz Gölü ve çevresinde sığla ağacı,
- Göller Yöresinde kasnak meşesi
- Datça ve Teke Yarımadası'nda datça hurması
- Kaz Dağı'nda Kazdağı köknarı
- Kastamonu ve Yozgat çevresinde ispir meşesidir.

Ayrıca ülkemizde azda olsa anıt ağaç olarak bilinen büyük ve yaşlı ağaçlarda vardır. Bunlara Mersin-Çamlıyayla'da bulunan 1100 yaşındaki ardıç ağacı ile Çanakkale-Behramkale'deki palamut meşesi örnek olarak gösterilebilir. Doğal olarak ülkemizin % 70'inin ormanlarla kaplı olması gerekirdi. Ancak insanların çeşitli amaçlarla tahrip etmeleri sonucu, ormanlarımız günümüzde ülkenin ancak %27'sini kaplamaktadır.

Ülkemizde Görülen Bitki Formasyonları

1. Ormanlar

- Ülkemizdeki ormanların önemli bir kısmı, kıyı bölgelerimizin denize bakan yamaçlarında toplanmıştır.
- Kıyı bölgelerimizdeki ormanlar güz, buna karşılık iç bölgelerin ormanları seyrekler.
- Karadeniz kıyılarında geniş yapraklı ormanlara 0- 1000 metre yükseklikleri arasında rastlanırken, 1000-1500 metre yükseltilerinde karışık ormanlara 1500 metreden sonra ise iğne yapraklı ağaçlara rastlanır.
- Batı Anadolu'daki kayın, kestane, meşe, kızılçam ve karaçam gibi ağaçların oluşturduğu orman toplulukları çeşitli yükseltilerde yetişme olanağı bulur.
- İç bölgelerde ise alçak kesimlerde meşe, yükseklerde ise karaçam ormanları görülür.

2. Maki

- Kızılçam ve meşe ormanlarının tahrip edildiği kıyı kuşağında 0-800 metre arasında görülür.
- Başlıca maki toplulukları; defne, zeytin, mersin, keçi boynuzu, kermez meşesi, menengiç, zakkum, akçakesme, tespihtir.
- Sıcaklık ve yağışın azalmasına bağlı olarak Ege kıyılarında 500-600 metre yükseltilerinde yetişen makiler Marmara Bölgesi'nde 300-400 metreye kadar düşmektedir.
- Akdeniz kıyılarında yaklaşık 20 türü olan makiler Marmara'da 8-10 türe kadar düşmektedir.
- Akdeniz ve Ege bölgelerinde makilerin tahrip edildiği, toprağın incelildiği alanlarda genelde diz boyu dikenli çalılardan oluşan topluluğa **garig** denir.
- Garigler Akdeniz'de daha çok Mut civarında, Ege'de İzmir ve Karaburun Yarımadası ile Bodrum çevresinde görülür. Başlıcaları; lavanta çiçeği, diken çalısı, yasemin, funda, abdest bozandır.
- Çalı ve ağaççıklara Karadeniz Bölgesi'nde ormanların tahrip edildiği yerlerde rastlanır.
- Kıyı ile 2000 metre arasında görülen bu örtüye **psödomaki** (yalancı maki) denir.
- Bu çalı kuşağına İstanbul boğazından Trabzon'a kadar olan kıyı kuşağında rastlanır.

3. Bozkır

- Yarı kurak ve kurak bölgelerde, ilkbahar yağmurlarıyla yeşerip yazın sararan sert çayırlar, otlar ve çalılıklardan oluşan bitki örtüsü bulunur. Bu bitki örtüsü ve kapladığı alanlara bozkır (step) adı verilir.
- Bozkırlar İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde en yaygın bitki örtüsüdür.

Yapılan araştırmalar, İç Anadolu'da ve Ergene havzasında önceleri ormanların çok daha yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak yüzyıllar boyunca bu ormanlar çeşitli nedenlerle tahrip edilmiş ve giderek azalmıştır. İşte bu tahrip edilen ormanların yerinde oluşan bozkırlara antropojen bozkır denir. Bu bozkırlarda yer yer ağaç ve çalı topluluklarına rastlanır. İç Anadolu'nun ortalarında (Tuz Gölü çevresi) doğal bozkırlar ve bu doğal bozkırları çevreleyen antropojen bozkırlar yer alır.

- Doğu Anadolu'nun çukur alanlarında da İç Anadolu bozkırlarına benzer bitki örtüsü vardır.
- Bu bozkırlarda yer yer sarıçam ormanlarının bulunması, buraların asıl bitki örtüsünün çam ormanları olduğunu göstermektedir.

4. Yüksek Dağ Çayırları

- Yüksek dağlarda ormanların üst sınırından daha yukarıdaki kesimlerde, dağ çayırları (Alpin çayırlar) yer alır.
- Kuzey Anadolu dağları ve Toroslar 'da 2000 metreden daha yüksek alanlarda yer alan dağ çayırları Doğu Anadolu'nun yüksek dağları ile Erzurum - Kars ve Ardahan platolarında yaygındır.
- Dağ çayırları, yılın büyük bir bölümünde yeşil kalır,
- Ülkemizde yüksek dağ çayırları, yaylacılık ve hayvancılık faaliyetleri açısından önem taşır.
- Uzun ve gür otlarla kaplı bu alanlarda özellikle büyükbaş hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır.
- Dağların üst kesimlerinde zengin bir bitki örtüsü görülür. Bunlardan başlıcaları; mine, kardelen, taşkıran, düğün ve yıldızdır.